

Metodika mapování výskytu kavky obecné (*Corvus monedula*) – cílového druhu JMP ČSO 2019

Rozšíření a početnost v ČR

Početnost kavky obecné po výrazném poklesu na přelomu 80. a 90. let 20. století mírně roste. V souvislé zástavbě hnízdí převážně na stavbách, v menším počtu pak v dutinách stromů v parcích a větších zahradách. Ve volné krajině téměř vymizela, kromě stromových dutin je známo hnízdění na skalách či hradech. Po předchozím propadu početnosti národní populace v období 2001–2003 čítala 10 000–20 000 párů (Šťastný et al. 2006).

V mapování v letech 1973–77 byla kavka zaznamenána v 71 % kvadrátů, v letech 2001–3 v 45 % a v posledním mapování 2014–17 v 33 %.

V mimohnízdni době se kavky sdružují do hejn, často s havrany, nejvyšší početnosti dosahují v prosinci – únoru. Při zimním mapování rozšíření ptáků v letech 1982–85 byla kavka zjištěna ve více než 62 % kvadrátů a její početnost se pohybovala v rozmezí 200–400 tisíc ex. (Bejček et al. 1995). Na Moravě v 15 zimujících populacích bylo napočítáno zhruba 80 tisíc zimujících kavek (Hubálek 1980).

Ekologie

Hnízdní období:

Kavka obývá převážně otevřenou krajinu, souvislým lesním porostům se vyhýbá.

V současnosti je však převážná část kavek soustředěna v intravilánech. Vyskytuje se převážně v nižších až středních polohách, ačkoli pozorování z hnízdní doby jsou zaznamenána i z poloh nad 800 m. n. m. Dříve poměrně běžné kolonie ve stromořadích, na hrázích rybníků nebo v zámeckých parcích dnes až na pár výjimek vymizely. Hnízdí jednou ročně, pro stavbu hnízda si vybírá různé typy dutin. Původní hnízdiště – stromové a skalní dutiny dnes obývá jen menší část populace, kavky preferují nejrůznější typy dutin na stavbách, včetně zřícenin. Po útlumu lokálních topenišť začaly hojně využívat nefunkční komíny o průměru větším než 15 cm. Tyto jsou však v poslední době opětovně využívány pro odtahy plynových kotlů, takže kavky spíše využívají ke hnízdění prostor mezi střešní konstrukcí a římsou budov nebo podstřeší panelových domů tam, kde to rozměry ventilačních otvorů umožňují. Nově jsou zaznamenávány případy hnízdění v dutinách, vytvořených šplhavci v zateplených stěnách. Obsazují rovněž větší typy budek. Kavky jsou většinou stálé, jen malá část populace je tažná. Na hnízdiště se vracejí již v průběhu února a začátku března, prakticky hned po přiletu osídlují hnízdní teritorium a stavějí hnízdo, hnízdění zahajují v dubnu a květnu. Mláďata kavky vyvádějí v průběhu června.

Mimohnízdni období:

Po vyhnízdění nejsou již kavky vázané na svá hnízdní teritoria, shromažďují se do menších hejn a pohybují se v širším okolí. Zajímavým fenoménem jsou společná nocoviště, kde se na noc sdružují desítky i stovky jedinců. Tato nocoviště jsou nejčastěji na mohutných listnatých stromech, často na stejných v průběhu několika let, případně se mohou měnit, většinou kvůli rušivé aktivitě lidí.

Na nocovištích se kavky shromažďují od konce hnízdění (v průběhu hnízdění se na nich mohou vyskytovat nehnízdící jedinci, případně samci) do doby než přiletí zimovat severský poddruh kavky (*C. m. soemmerringii*) spolu se zimujícími havrany. K tomu na jižní Moravě dochází zpravidla v polovině října. Tento poddruh kavky se od našeho hnízdícího poddruhu (*C. m. spermologus*) odlišuje světlejším zbarvením krku, to ale nemusí být vždy zřetelné. Naše hnízdící populace se poté pravděpodobně přidává na společné nocování se zimními hosty.

Výskyt kavky bude sledován celoročně a je rozdělen na a) hnízdní a b) mimohnízdní výskyt (nocoviště).

a) Metodika registrace hnízd

Prvním krokem je se zaměřit na lokality s dřívějším prokázaným nebo předpokládaným výskytem kavek (pro jižní Moravu viz např. Horal et al. 2000, 2002, popř. databáze birds.cz/avif/ či rorysi.cz).

Preferovaným typem zástavby jsou bytové i nebytové objekty o 3 a více nadzemních podlažích, především starší zástavba se sedlovými nebo valbovými střechami a komíny. V případě panelové zástavby je základním předpokladem přítomnost odvětrávacích otvorů v podstřeší o průměru 10 cm a větším s navazujícími prostornými dutinami v podstřeší, nebo otvory ve fasádě způsobené šplhavci. Vhodným prostředím jsou rovněž parky se vzrostlými doupnými stromy v centrech větších měst, často v blízkosti řek. Pro vytipování vhodných lokalit pro mapování hnízdišť v intravilánech jsou vhodné větší plochy zeleně s dostatkem travních porostů, kam se kavky sletují ze širšího okolí a sbírají zde potravu a hnízdní materiál.

Podle charakteru zástavby a konfigurace terénu lze zvolit jeden ze dvou základních přístupů pozorování:

1. **pozorovací stacionární body** – vybraná pozorovací místa s dobrým výhledem na co největší počet potenciálních objektů, ev. bloků budov. Lze vybrat více takových bodů, přičemž délka pobytu na jednom bodě je 15–30 min. a odvíjí se od frekvence návštěv hnízdní dutiny, ať již při stavbě hnízda, nebo v období hnízdní péče při krmení mlád'at. Pro tento přístup je vhodný zvlněný terén s dobrým přehledem z vyvýšených pozorovacích míst.
2. **pomalá chůze po linii** - trasu je vhodné volit tak, aby umožňovala dobrý výhled na vytipované objekty – vysoká zástavba, zástavba v rovině bez vyvýšených pozorovacích bodů. Délku linie je vhodné zvolit podle charakteru zástavby, minimálně však 2 km. Průměrná rychlost chůze by neměla být vyšší než 2 km/hod., přičemž jsou nutné krátké zastávky, především na místě s dobrým rozhledem, ze kterého je možné přehlédnout celý dům, případně více domů (typicky v případě panelové zástavby).

Při průzkumu potenciálních hnízdních budov je dobré se zaměřit především na nároží, hnízdní dutiny se často nacházejí v podstřeší na rozích budov. Důležitý je rovněž výhled na střechu objektu s komíny, které jsou dalším častým hnízdištěm kavek. Obdobně lze postupovat při mapování hnízdišť v parcích a dalších plochách městské zeleně. Při hledání obsazených dutin ve stromech lze škrábat na jejich kmenech, protože kavka na tento podnět reaguje vykouknutím z dutiny. Pro úspěšnou registraci hnízdišť je klíčové vhodné počasí (teplé počasí bez silného větru a srážek), kdy je frekvence krmení mlád'at relativně vysoká, protože potravu v okolí hnízdiště je dostatek a dospělí ptáci tak nejsou nuceni létat na větší vzdálenost.

Termíny registrací:

obsazování hnízdních dutin – 10. 3.–10. 4.

období hnízdní péče, krmení mlád'at – 15. 5.–30. 6.

V období obsazování hnízd jsou kavky dobře registrovatelné, často létají s hnízdním materiálem, větvičky ulamují přímo ze stromů. Další vhodná doba k potvrzení hnízdění je období krmení mlád'at, kdy je frekvence přiletů na hnízdiště nejvyšší.

Denní doba, počasí:

zásadní je využít obvyklých období zvýšené frekvence krmení, tj. rozmezí od 6 do 11 a od 16 do 21 hod. letního času. V případě velmi příznivého počasí je doporučeno registrace provádět i mimo uvedená časová rozpětí v průběhu celého dne.

Registrace není vhodné provádět při chladném nebo deštivém počasí.

Stupně průkaznosti hnízdění:

Možné (A) – výskyt párů ve vhodném prostředí v období hnízdění (III.–VI.).

Pravděpodobné (B) – ptáci posedávají v blízkosti viditelných otvorů po podstřeší, ve stěnách budov, komínů, mostních konstrukcí, doupných stromů. Okraje otvoru, především ve spodní části, nesou viditelné známky opotřebení – jsou hladké, často znečištěné trusem nebo častým dosedáním ptáků. Pár zahání další kavky v nejbližším okolí vhodného hnízdiště.

Prokázané (C) – ptáci zalétají s hnízdním materiálem nebo potravou do dutin. Nález obsazeného hnízda se snůškou nebo nevzletnými mládřaty. Za prokázané hnízdění se považují i hlasové projevy mládřat ukrytých v hníždě.

Výstupy:

I) Mapování hnízdišť na budovách:

pozorování prosíme zadávat do faunistické databáze AVIF (birds.cz) nebo databáze hnízd synantropních ptáků na rorysi.cz

Sledované parametry:

datum, čas, počasí, lokalita/část obce, ulice, číslo popisné a orientační, světová strana

typ stavby: historický objekt (kostel, věž, hrad, jiné)

nebytový objekt (průmysl, škola, nemocnice)

obytný objekt: starší zástavba se sedlovou střechou

panelová zástavba

jiné stavby (mosty, navigace, stavby bez č. p.)

stav: před/po rekonstrukci/ probíhající stavba

umístění hnízd: střecha/podstřeší/obvodový plášť/budka

průkaznost hnízdění: možné/pravděpodobné/prokázané

počet párů

poznámka: další popis hnízda, chování, apod.

fotodokumentace (fotky uložit pod adresou domu, formát: město, ulice, č. p./č. or.)

II) Mapování hnízdišť v dutinách stromů či budkách nebo ve skalách:

pozorování prosíme zadávat do faunistické databáze AVIF (birds.cz)

Sledované parametry:

datum, čas, počasí, lokalita uvést souřadnice (případně umístit bod do mapy při zápisu do AVIFu), **přirozená dutina/budka/skála, druh stromu**, přibližná výška stromu či skály,

průkaznost hnízdění: možné/pravděpodobné/prokázané, **počet párů, poznámka:** další

popis hnízda, typ dutiny – odlomená větev/dutina datla/zlom..., chování, apod.

Vedení dalších záznamů:

- další hnízdící druhy ptáků na budovách (rorýs obecný a jiříčka obecná) je vhodné s obdobnými podrobnostmi zadávat do databáze rorysi.cz

- lze si všimnout i dalších druhů hnízdících na domech (poštolky, vrabci, rehci...)

- vhodné je zaznamenávat výskyt netopýrů bez určení druhu (např. na základě hlasových projevů, při večerním rozletu ap.),

- pokud jsou známy, pak jsou užitečné i informace o hnízdění v předchozích letech (uvést rok a přibližný počet párů).

Získané výsledky o hnízdištích budou souhrnně zpracovány a poskytnuty příslušným úřadům ve městech, kde se kavky vyskytují.

b) Metodika sčítání na hromadných nocovištích

Ve večerních nebo ranních hodinách sledovat slet/rozlet a sčítat ptáky při přeletu ze shromaždišť na nocoviště anebo sčítání při výletů z nocovišť. Při večerním sletu je důležité vyčkat až do úplné tmy, hejna se často shromažďují na různých místech a teprve se setměním se hromadně přesunují na společné nocoviště, tento hromadný přesun lze nejlépe využít pro odhad početnosti.

Podobně při ranním rozletu je vhodné být na lokalitě již za tmy. Většinou jsou ranní rozlety pozvolnější a početnost se tedy odhaduje lépe, ale nemusí tomu tak být vždy. Především v nepřehledném terénu je lepší provést pozorování a sčítání ve více lidech rozmístěných v okolí.

Je důležité rozlišovat **běžné nocoviště** (pohnízdní, případně během celého roku, pouze kavky) a **zimní nocoviště** (kavky spolu s havrany). Zásadní je zaměřit se na počet nocujících ptáků a odhad podílů kavek ve smíšených hejnech s havrany. Pro lepší odhad početnosti doporučujeme trénovat počítání ptáků ve velkých hejnech (viz např. Škorpíková 2006), vhodná je i polský on-line тренаžér <http://www.trenazer.ptakislaska.org/>. Jako vhodný nástroj se jeví sčítaná hejna vyfotit či natočit a posléze spočítat z fotek či záznamu. Pro zpracování fotek s hejny jsou k dispozici šikovné softwareové nástroje (počítání kliknutí myši), které můžeme poskytnout.

Jelikož kavky často nocují společně s dalšími druhy krkavcovitých, především s havrany, sčítáme všechny tyto druhy a poměr druhů se snažíme co nejlépe v rámci možnosti odhadnout.

Termíny sčítání:

Běžná nocoviště – od července do října vždy koncem měsíce (28. dne daného měsíce +/- 4 dny)

Zimní nocoviště – od října do března vždy koncem měsíce (28. dne daného měsíce +/- 4 dny)

Hlavní jsou však sčítání v měsíce s největšími početnostmi – prosinec, leden a únor vždy koncem měsíce (28. dne daného měsíce +/- 4 dny)

Pozorování prosíme zadávat do faunistické databáze AVIF (birds.cz).

Sledované parametry:

datum, čas, počasí, lokalita, smíšené/čisté hejno, čas příletu (večer), čas odletu (ráno), GPS nocoviště, druh(y) dřevin, početnost, poznámka (metoda odhadu početnosti – video, foto, sčítání, další podrobnosti)

U smíšených hejn prosíme zaznamenávat zvláště i početnost nocujících havranů polních, nebo učinit procentuální odhad poměru druhů.

Kryštof Horák, Jan Sychra, Gašpar Čamlík

S laskavým svolením upraveno, přepracováno a doplněno dle originálu Lukáše Viktory dostupného zde: <http://bigfiles.birdlife.cz/RG/MethodikaKAVKA.pdf>

Použitá literatura:

- BEJČEK V., ŠŤASTNÝ K. & HUDEC K., 1995: Atlas zimního rozšíření ptáků v České republice 1982-85. H & H, MŽP ČR Praha.
- HORAL D., VAČKAŘ J. & ČEJKA J., 2000: Kavka obecná (*Corvus monedula*) – předběžné výsledky inventarizace hnízdišť na jižní Moravě v roce 2000, a poznámky k jejímu historickému rozšíření. *Crex* 16: 82–98.
- HORAL D., ČEJKA J., VAČKAŘ J. & ŠÍREK J., 2002: Kavka obecná (*Corvus monedula*) – výsledky inventarizace hnízdišť na jižní a střední Moravě v roce 2001, a doplňky k jejímu historickému rozšíření. *Crex* 18: 71–80.
- HUBÁLEK Z., 1980: Winter roost and population of the rock, *Corvus frugilegus* L., in Moravia (Czechoslovakia), 1972/1973. *Acta Ornithol.* 16: 535–553.
- ŠKORPÍKOVÁ V., 2006: Velká hejna – velké problémy. *Crex* 26: 152–153.
- ŠŤASTNÝ K., BEJČEK V. & HUDEC K., 2006: Atlas hnízdního rozšíření ptáků v ČR. Aventinum Praha.
- ŠŤASTNÝ K. & HUDEC K. (EDS.), 2011: Fauna ČR – Ptáci 3/1. Academia Praha.